

Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΣΥΝΟΨΗ ΕΚΘΕΣΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2024

© Μάρκος Τράκας / WWF Ελλάς

Σκοπός της παρούσας έκθεσης είναι:

- α) η συνοπτική αξιολόγηση της διαχείρισης των θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα,
- β) ο εντοπισμός των κύριων προκλήσεων και ελλείψεων σε ό,τι αφορά κρίσιμα στοιχεία της διαχείρισης, και
- γ) η διαμόρφωση προτάσεων για δράσεις προτεραιότητας για τη βελτίωση των στοιχείων αυτών.

Με την παρούσα αξιολόγηση αποσκοπούμε στο να συμβάλουμε ουσιαστικά και έμπρακτα στην ενίσχυση της διαχείρισης των Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών (ΘΠΠ) στη χώρα μας βασιζόμενοι στην εμπειρία και στην τεχνογνωσία που έχουμε αποκτήσει από τη μακρόχρονη ενασχόλησή μας με τη διαχείριση των ΘΠΠ, προκειμένου να επιτευχθεί ουσιαστικά και αποτελεσματικά ο στόχος 30X30 στην Ελλάδα.

Το δίκτυο των θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών (ΘΠΠ) διευρύνθηκε σημαντικά τον Δεκέμβριο 2017 με την ένταξη νέων θαλάσσιων περιοχών στο δίκτυο Natura 2000. Οι ΘΠΠ καταλαμβάνουν σήμερα έκταση 22.796 km² και καλύπτουν το 18,3% των ελληνικών χωρικών υδάτων. Τέλος, τον Απρίλιο 2024, στο πλαίσιο της 9ης Διεθνούς Διάσκεψης για τους Ωκεανούς, η κυβέρνηση ανέλαβε μια σειρά δεσμεύσεων κάποιες από τις οποίες σχετίζονται άμεσα με τα ζητήματα της διαχείρισης των ΘΠΠ. Η υλοποίηση των δεσμεύσεων αυτών στοχεύει να καλύψει υφιστάμενα κενά και ελλείψεις στη διαχείριση των ΘΠΠ στην Ελλάδα και είναι κρίσιμης σημασίας για την επίτευξη του στόχου 30X30.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την παρούσα αξιολόγηση της διαχείρισης των ΘΠΠ στηρίζεται σε ένα συνδυασμό υφιστάμενων μεθοδολογικών εργαλείων, και εστιάζει σε 4 αλληλένδετες θεματικές ενότητες, ήτοι (i) Νομοθεσία και διαχείριση, (ii) Διακυβέρνηση, (iii) Φύλαξη, Έλεγχος και Επιβολή κυρώσεων και (iv) Πόροι, οι οποίες αντανακλούν κρίσιμα στοιχεία για την αποτελεσματική διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών.

Τα κύρια συμπεράσματα της αξιολόγησης είναι τα εξής:

Νομοθεσία – Διαχείριση: Πολύ λίγες θαλάσσιες περιοχές του δικτύου Natura 2000 έχουν θεσπισμένο προστατευτικό καθεστώς. Ειδικότερα, μόλις 12 (από τις 174) θαλάσσιες περιοχές Natura 2000 έχουν κάποιο καθεστώς προστασίας (είτε με προεδρικό διάταγμα είτε κυρίως με (προσωρινές) υπουργικές αποφάσεις) που αντιστοιχεί σε ποσοστό κάλυψης μικρότερο του 3,4% της συνολικής έκτασης των εθνικών υδάτων. Τα λίγα μέτρα που έχουν θεσπιστεί είναι αποσπασματικά, ενώ τα περισσότερα είναι προσωρινά. Επίσης, δεν συνάδουν με τις απαιτήσεις της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για «πλήρη, σαφή και επακριβή μέτρα», και δεν προσφέρουν ολοκληρωμένη προστασία από πιέσεις και απειλές για τις θαλάσσιες περιοχές του δικτύου Natura 2000. Για τις θαλάσσιες Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ) που είχαν ενταχθεί στο δίκτυο Natura πριν από το 2017, η Ελλάδα δεν έχει συμμορφωθεί με την καταδικαστική απόφαση του ΔΕΕ για μη συμμόρφωση με την οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους για θέσπιση στόχων και μέτρων διατήρησης.

Περαιτέρω, επισημαίνεται ότι οι στόχοι διατήρησης που έχουν θεσπιστεί σε επίπεδο περιοχών Natura είναι άκρως ελλιπείς λόγω «ανεπαρκών δεδομένων». Το δε έργο των Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών που σχεδιάστηκε και υλοποιείται από το ΥΠΕΝ για να ανταποκριθεί στις ενωσιακές υποχρεώσεις της χώρας σημειώνει σημαντικές καθυστερήσεις οι οποίες θέτουν εν αμφιβόλω την ύπαρξη πολιτικής βούλησης εκ μέρους της χώρας για την ολοκλήρωση του έργου αυτού και τη θέσπιση προστατευτικών μέτρων σύμφωνα με την εθνική και ενωσιακή νομοθεσία. Προβληματική κρίνεται επιπλέον η ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία και η εφαρμογή της διαδικασίας για τη δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων έργων και σχεδίων στις περιοχές του δικτύου Natura 2000 (άρθρο 6 παρ. 3 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ).

Επίσης, ελλείπει θεσμοθετημένων σχεδίων διαχείρισης, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση δράσεων διαχείρισης στην πράξη δεν γίνεται κατά τρόπο συστηματικό αλλά κατά περίπτωση ανάλογα με τη διαθεσιμότητα των πόρων και του ανθρώπινου δυναμικού και εξοπλισμού/υποδομών. Τέλος, δράσεις παρακολούθησης πραγματοποιούνται κατά περίπτωση από τις Μονάδες Διαχείρισης των Προστατευόμενων Περιοχών (ΜΔΠΠ), σε ορισμένες περιπτώσεις σε συντονισμό με άλλους φορείς (π.χ. περιβαλλοντικές οργανώσεις), ωστόσο οι δράσεις αυτές εξαρτώνται από τους διαθέσιμους πόρους και το ανθρώπινο δυναμικό και γίνονται κατά μη συστηματικό τρόπο. Ομοίως, δεν υφίσταται συστηματικός σχεδιασμός για την αξιολόγηση της διαχείρισης των ΘΠΠ με σκοπό την προσαρμοστική διαχείριση.

Διακυβέρνηση: Η δημιουργία του ΟΦΥΠΕΚΑ, ενός κεντρικού φορέα υπεύθυνου για τη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών, έχει συμβάλει στη συστηματοποίηση των διαδικασιών στις ΜΔΠΠ με σκοπό την επίτευξη μιας πιο ομοιογενούς και συνεκτικής προσέγγισης στη διαχείριση των ΘΠΠ στην Ελλάδα (συγκριτικά με το πρότερο καθεστώς). Ωστόσο, ελλείψεις και κενά παρατηρούνται σε σχέση με τη στελέχωση των ΜΔΠΠ και των κεντρικών υπηρεσιών του ΟΦΥΠΕΚΑ ειδικά λαμβάνοντας υπόψη τις ποικίλες και ετερόκλητες ανάγκες διαχείρισης, τη διευρυμένη χωρική κάλυψη των περιοχών ευθύνης και αρμοδιότητας κάθε ΜΔΠΠ και τις τοπικές ιδιαιτερότητες (όπως νησιωτικότητα των περιοχών). Επιπλέον, κρίσιμα στοιχεία για τη διακυβέρνηση, όπως ο απαιτούμενος συντονισμός μεταξύ των αρμόδιων αρχών και φορέων (ειδικά σε ό,τι αφορά τη συνεργασία μεταξύ ΥΠΕΝ και ΥΠΑΑΤ) καθώς και η συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών και άλλων εμπλεκόμενων φορέων στη διαχείριση των ΘΠΠ παρουσιάζουν ελλείψεις και κενά.

Φύλαξη, έλεγχοι, επιβολή κυρώσεων: Η πρόσφατη σύσταση Σωμάτων Φύλαξης Φύσης σε κάθε ΜΔΠΠ, η κατάρτιση Ειδικού Κανονισμού για τα σώματα αυτά και η διεύρυνση των ελεγκτικών αρμοδιοτήτων των ΜΔΠΠ/ΟΦΥΠΕΚΑ αποτελούν θετικές εξελίξεις στον τομέα αυτό. Ωστόσο, παρατηρούνται ακόμα πολλές ελλείψεις, όπως η ανεπαρκής στελέχωση των σωμάτων φύλαξης και ο περιορισμένος εξοπλισμός, ασάφειες και ανεπάρκειες στο νομικό πλαίσιο για τις αρμοδιότητες και τις διαδικασίες για τους ελέγχους και την επιβολή κυρώσεων, δυσκολίες και προκλήσεις στον συντονισμό με άλλες αρμόδιες αρχές, ανεπαρκής ανταπόκριση των αρχών σε περιστατικά παραβάσεων των προβλεπόμενων ρυθμίσεων και ελλιπείς έλεγχοι και επιβολή κυρώσεων στην πράξη.

Πόροι: Αναφορικά με τους διαθέσιμους πόρους και τη χρηματοδότηση, η συνολική κατάσταση κρίνεται βελτιωμένη, σε σχέση με την προ του 2020 κατάσταση, κυρίως λόγω της σταθερής χρηματοδότησης του ΟΦΥΠΕΚΑ/ΜΔΠΠ από τον τακτικό προϋπολογισμό του ΥΠΕΝ καθώς και λόγω της σημαντικής χρηματοδότησης από ΕΕ μέσω του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας που αποτελεί όμως ένα προσωρινό μέσο χρηματοδότησης έως το τέλος του 2026. Ωστόσο, κρίσιμο ζήτημα παραμένει η χρηματοδότηση για την ενίσχυση της στελέχωσης του ΟΦΥΠΕΚΑ/ΜΔΠΠ προκειμένου να ανταποκριθούν στο διευρυμένο και σύνθετο έργο τους, καθώς και η καταγραφή των χρηματοδοτικών αναγκών και των απαιτούμενων πόρων για να χρηματοδοτηθούν με συστηματικό και συνεκτικό τρόπο οι απαιτούμενες δράσεις και ενέργειες. Σημαντική έλλειψη είναι επίσης ο υπολογισμός του κόστους λειτουργίας των ΘΠΠ με παράλληλο σχεδιασμό για την εξασφάλιση της βιωσιμότητάς τους και της εξασφάλισης της συνέχειας της χρηματοδότησής τους.

Η παρούσα έκθεση καταλήγει σε **συγκεκριμένες δράσεις προτεραιότητας ανά θεματική ενότητα προκειμένου να βελτιωθεί και να ενισχυθεί η διαχείριση των ΘΠΠ**, οι οποίες συνοπτικά είναι ως εξής:

Νομοθεσία και διαχείριση

Ολοκλήρωση των Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών, άμεση έκδοση των προεδρικών διαταγμάτων και των σχεδίων διαχείρισης για όλες τις ΘΠΠ, τα οποία θα περιλαμβάνουν αναγκαία μέτρα διατήρησης και σχέδια παρακολούθησης και αξιολόγησης, και θέσπιση κατάλληλων στόχων διατήρησης.

Διακυβέρνηση

Στελέχωση του ΟΦΥΠΕΚΑ και των ΜΔΠΠ με επαρκές και κατάλληλο προσωπικό, ενίσχυση των συμμετοχικών διαδικασιών και του συντονισμού και συνεργασίας μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων (τοπικές Επιτροπές διαχείρισης, μνημόνια συνεργασίας και προγραμματικές συμβάσεις).

Φύλαξη, έλεγχοι, επιβολή Κυρώσεων

Κατάρτιση και υλοποίηση κατάλληλων σχεδίων φύλαξης για όλες τις ΘΠΠ, επαρκής και κατάλληλη στελέχωση των Σωμάτων Φύλαξης, ενίσχυση των αρμοδιοτήτων των ΜΔΠΠ και του συντονισμού μεταξύ των αρμόδιων αρχών και διασφάλιση των απαιτούμενων πόρων και του αναγκαίου εξοπλισμού.

Πόροι

Ολοκληρωμένος σχεδιασμός για την καταγραφή και αξιολόγηση των αναγκών και την ορθή κατανομή των διαθέσιμων πόρων, διαμόρφωση σχεδίου οικονομικής βιωσιμότητας για τη λειτουργία των ΘΠΠ και διασφάλιση των απαιτούμενων πόρων.

© Δημήτρης Καραβέλλας / WWF Ελλάς

Η παρούσα έκθεση εκπονήθηκε στο πλαίσιο του έργου
*«Πρόγοντας τον στόχο 30X30 για ένα οικολογικά αντιπροσωπευτικό, συνεκτικό και καλά διαχειριζόμενο
δίκτυο Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών στην Ελλάδα»*, υλοποιείται στην Ελλάδα από το WWF Ελλάς
και τη Greenpeace, χρηματοδοτούμενο από το Oceans 5.

Κύριος στόχος του έργου είναι να συμβάλει στην επίτευξη του στόχου 30x30 από την Ελλάδα, που σημαίνει
ότι έως το 2030, το τριάντα τοις εκατό (30%) των θαλάσσιων περιοχών της Ελλάδας θα είναι σε καθεστώς
αποτελεσματικής προστασίας και διαχείρισης.